Μακεδονικά

Τόμ. 26 (1987)

Αφιερώνεται εις την μνήμην Χρίστου Ευαγγ. Λαμπρινού, Αθανασίου Ιω. Κωνσταντινίδου

Ο σύνδεσμος γραμμάτων και τεχνών νομού Κοζάνης και το ιστορικό, λαογραφικό και φυσικής ιστορίας μουσείον νομού Κοζάνης

Κωνσταντίνος Α. Βαβούσκος

doi: [10.12681/makedonika.1087](https://doi.org/10.12681/makedonika.1087)

Copyright © 2015, Κωνσταντίνος Α. Βαβούσκος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαβούσκος Κ. Α. (1987). Ο σύνδεσμος γραμμάτων και τεχνών νομού Κοζάνης και το ιστορικό, λαογραφικό και φυσικής ιστορίας μουσείον νομού Κοζάνης. *Μακεδονικά*, 26, 367–369. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1087>

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ

Ὁ λαὸς αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὴν ἱκανότητα ποὺ ἔχει νὰ γεννᾷ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ὅποιοι, μὲ μόνον ἐφόδιον τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν τόπον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ, ἀναλαμβάνουν, μὲ ὅλας τὰς συμπαρομαρτοῦσας δυσχερείας, τὴν ἐπιτέλεσιν ἔργων, μὲ τὰ ὅποια καὶ τὸν τόπον αὐτὸν κατακοσμοῦν καὶ ὅ,τι τὸ παρελθὸν αὐτοῦ εἰς φυσικὸν καὶ πολιτιστικὸν κάλλος ἐνεφάνισε συλλέγουν, διασώζοντες, κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐφικτοῦ, τὴν ποικιλόμορφον ἐθνικὴν μας παράδοσιν ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἢ τὴν ἀνθρωπίνην, συνειδητὴν ἢ ἐξ ἀμελείας, βαρεῖαν ἢ ἐλαφράν, κατὰ τὰς περιστάσεις, καταστροφὴν τῶν συγκροτούντων αὐτὴν στοιχείων. Τοιοῦτοτρόπως διαϊωνίζον αὐτὸ, τὸ ὅποion ἀνέτως δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν ἐθνικὸν μας βίον. Μὲ τὴν πείσμονα καὶ ἀνιδιοτελεῖ προσκόλλησιν τῶν εἰς ὅ,τι ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ φυσικὸν κάλλος τοῦ τόπου καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ ἔθνους, γίνονται οἱ φορεῖς ἔργων εὐποιίας καὶ ἀρετῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἔργων, εἰς τὰ ὅποια παρακατατίθενται τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτιστικοῦ ἐθνικοῦ παρελθόντος.

Ἡδὴ διὰ νὰ μὴ ἀναφερθῶ εἰς τοὺς γνωστοὺς παλαιοὺς μεγάλους εὐεργέτας τοῦ ἔθνους, οἱ ὅποιοι ἐν τούτοις εἶχον καὶ διέθεσαν ἰδίαν αὐτῶν περιουσίαν, ἕνας Ἀλέξανδρος Λέτσας συνέλαβε καὶ ἐπραγματοποίησε τὸ παράτολμον σχέδιον τοῦ συγκροτήματος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ ἑνὸς Κωνσταντίνου Φρόντζος ἐπράξε, τηρουμένων τῶν ἀναλογιών, τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Ἑταιρίαν Ἑπαιρωτικῶν Μελετῶν. Τὰ μεγαλοπρεπῆ κτήρια, τὰ ὅποια μὲ τόσας προσωπικὰς φροντίδας καὶ μὲ τόσας δυσχερείας, τὰς ὁποίας μόνον ὅσοι ἡσχολήθησαν μὲ παρόμοια θέματα γνωρίζουν, κατάρθωσαν νὰ ἀνεγείρουν, θὰ στεγάζουν καὶ θὰ προβάλλουν τὸν ἐθνικὸν μας βίον καὶ θὰ διαϊωνίζουν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τῶν καὶ τῆς προσηλώσεώς τῶν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Πατρίδος. Ἡ προσφορὰ τῶν δὲ αὐτῇ εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας, διότι, ὅπως ἀπέδειξεν ἡ ἐμπειρία, ἄνευ στέγης εἶναι ἀδύνατον καὶ αἱ καλύτεραι προθέσεις νὰ εὕρουν ἀπήχησιν. Ἡ στέγη ὅμως εἶναι ἔργον πολυδάπανον καὶ περίφροντι καὶ φυσιολογικῶς ἀνήκει εἰς τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸ χρέος τοῦ Κράτους. Τί θὰ εἶχεν ὅμως ἀπογίνει τὸ σύνολον τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομίας ἄνευ καὶ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, καὶ δὴ, ὡς πρὸς ὀρισμένα τοπικὰ ἰδιὰ στοιχεῖα αὐτῆς;

Ἡδὴ εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, τοὺς ὁποίους καλύπτει πλέον ἡ εὐγνώμων μνήμη ὅλων μας, προστίθεται, κατὰ τὴν ἀναλογίαν εἰς τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τοῦ μεριδία, διδασκαλὸς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Σιαμανόπουλος, δόσον σεμνὸς καὶ καλοκάγαθος, τόσον σφριγηλὸς καὶ ἀκαταπόνητος εἶναι. Θὰ ἦτο ἄραγε δυνατόν νὰ σκεφθῇ τις πρὸ ἐτῶν ὅτι ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς θὰ εἶχε τόσον δυναμισμόν καὶ τόσῃν πίστιν, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ μοχλὸς δραστηριοτήτων, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν δημιουργίαν συλλογῆς μουσειακοῦ ὑλικοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἀνέγερσιν κτηρίου πρὸς στέγασιν αὐτοῦ, καὶ αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὸν ἀνάλογον θαυμασμόν μας; Τὸ πρᾶγματι, διὰ τὰς τοπικὰς ἀναλογίας, μεγαλοπρεπεῖς κτήριον εἰς ὅφους παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς διὰ μόνης τῆς ἐπιβλητικῆς προβολῆς τοῦ ἀποτελεῖ ἐκφρασιν τῆς ἱστορίας, φυσικῆς καὶ ἐθνικῆς, τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ συγχρόνως κόσμημα τῆς πόλεως Κοζάνης, τὴν ὁποῖαν ἄλλοι παλαιότεροι φιλογενεῖς ἄνδρες ἐκόσμησαν μὲ σχολικὰ κτήρια, τιμῶντες καὶ ἐνισχύοντες τὴν ἀνέκαθεν ὑπάρχουσαν πνευματικὴν ζωὴν τῆς πόλεως.

Ἄς ἐγκύψωμεν ὅμως εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κτηρίου καὶ εἰς τὸ πλούσιον περιεχό-

μενόν του, τὸ ὁποῖον δικαίως φέρει τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «Ἱστοριοκοιταγρογραφικὸν Μουσεῖον καὶ Μουσεῖον Φυσικῆς Ἱστορίας Νομοῦ Κοζάνης».

Ὁ Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Νομοῦ Κοζάνης εἶναι ὁ νομικὸς φορεὺς καὶ ὁ ἐπισημὸς φερόμενος ἰδρυτὴς αὐτοῦ. Αὐτὸς τὸ 1969 ἱδρυσε κατ' ἀρχὴν τὸ Ἱστοριοκοιταγρογραφικὸν Μουσεῖον με σκοπόν, ὥς ὁ ἴδιος τὸν προσδιώρισε, τὴν διάσωσιν καὶ προβολὴν τῶν δημιουργημάτων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ τῶν παντοειδῶν μνημείων καὶ στοιχείων τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας καὶ τῆς πολιτιστικῆς ταυτότητος τῆς περιοχῆς τοῦ Νομοῦ Κοζάνης. Μετὰ δέκα ἔτη ὁ αὐτὸς Σύνδεσμος ἱδρυσε καὶ τὸ Μουσεῖον Φυσικῆς Ἱστορίας Νομοῦ Κοζάνης, με βάσιν τὸ γεγονός ὅτι τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐν γένει ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ δύο αὐτὰ Μουσεῖα ἐνεπλουτίσθησαν με ὑλικόν, τὸ ὁποῖον τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου τούτου με ἐπικεφαλῆς τὸν (πρόεδρον) Κωνσταντῖνον Σιαμπανόπουλον με ἀγάπην καὶ ἐπιμονὴν συνέλεξαν, εἴτε ἐπὶ πληρωμῇ, εἴτε κατόπιν ἐκκλήσεων πρὸς διάφορα άτομα καὶ ὀργανισμοὺς, εἴτε με προσωπικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀναζητήσεις. Τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου τούτου, τὰ ὁποῖα πλαισιώνουν τὸν ἀκάματον Κωνσταντῖνον Σιαμπανόπουλον, ὡς ἔχουν σήμερον, χρέος μου εἶναι νὰ τὰ μνημονεύσω, διὰ τὴν τιμὴν τῆς προσπάθειάς. Ἀντιπρόεδρος Ἰωάννης Καραγκούνης, γενικὸς γραμματεὺς Εὐάγγελος Ντάγκας, ταμίας Γεώργιος Γιαννάκης, μέλη Γεώργιος Πήττας, Λάζαρος Παπανικολάου, Νικόλαος Γούλας, Νικόλαος Κοζιάκης καὶ Ἀθανάσιος Λάλος.

Διὰ τὴν στέγασιν τῶν Μουσεῖων τούτων ὁ Σύνδεσμος κατῳρῶσε με πολυχρονίους προσπάθειάς καὶ κόπους νὰ ἀνεγείρῃ τὸ προμνημονευθὲν κτήριο ἐπὶ οἰκοπέδῳ, τὸ ὁποῖον παρεχώρησεν ὁ Δήμος Κοζάνης. Τὸ κτήριο τοῦτο εἶναι τετραώροφον συνολικοῦ ὠφελήμου ἐμβαδοῦ 1.500 τετρ. μέτρων. Τὰ σχέδια αὐτοῦ ἐξεπονήθησαν δωρεάν ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Ἀγγέλου Πολυνεῖκου καὶ Δημητρίου Μαρμαρᾶ, ἡ δὲ χωροταξικὴ κατανομή τῶν ἐκθεμάτων ἐγένετο ὑπὸ τῆς μουσειολόγου Εὐρυδίκης Ἀντζουλάτου-Ρετσίλα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς συγχρόνου Μουσειολογίας. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εὐχαρίστως μνημονεύω ἐδῶ διὰ τὴν τιμὴν τῆς προσπάθειάς. Ἡ δαπάνη διὰ τὴν στέγασιν τοῦ κτηρίου καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν δύο Μουσεῖων ἐκαλύφθη ἀπὸ δωρεὰς ἰδιωτῶν καὶ διαφόρων ὀργανώσεων καὶ ἀπὸ κρατικὰς ἐπιχορηγήσεις. Ὁ Σύνδεσμος, ὅλους τοὺς δωρητὰς τούτους δικαίως καὶ εὐγνωμόνως φερόμενος, ἀνέγραψε χρυσοῖς γράμμασιν εἰς μεγάλῃν μαρμαρίνην ἐπιφάνειαν εἰς περίοπτον θέσιν καλύπτουσιν τὸν τοῖχον ἀριστερὰ τῇ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ Μουσεῖον, καὶ τὰς φωτογραφίας τῶν φυσικῶν προσώπων εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν ἀνήρτησεν εἰς τὸ γραφεῖον, τὸ εὐρισκόμενον δεξιὰ τῇ εἰσερχομένῳ εἰς αἰώνιον μνημόσυον αὐτῶν.

Τὸ Μουσεῖον διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα: Τὸ Ἱστορικόν, τὸ Λαογραφικόν καὶ τὸ Φυσικῆς Ἱστορίας. Τὸ πρῶτον ἐμφανίζει τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς πόλεως καὶ τοῦ Νομοῦ Κοζάνης διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἐποχῶν: τῆς νεολιθικῆς, τῆς τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου, τῆς κλασικῆς, ἑλληνιστικῆς, ρωμαϊκῆς, βυζαντινῆς, τουρκικῆς καὶ νεωτέρας. Τὸ δεύτερον ἐμφανίζει τὰ πολιτιστικὰ ὑποσύνολα ἐκτιθέμενα κατὰ θέματα. Τὸ τρίτον, τέλος, παρουσιάζει τὸ φυτικὸν καὶ ζωικὸν βασίλειον καὶ διάφορα ἄλλα στοιχεία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τοῦ Νομοῦ Κοζάνης. Πάντα τὰ ἐκτιθέμενα διακρίνονται διὰ τὴν καλόγουστον τοποθέτησιν, τὴν ἀρμονικὴν διάταξιν καὶ τὴν ἐντονον προβολήν, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζωνται μόνον ὡς ἐπιστημονικὸν σύνολον, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐάρεστον θέαμα με ἀνάγλυφον προβολὴν διαφόρων ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς τοῦ Ἑθνους εἰς τὴν ἡμ' αἰώνων ἑλληνίδα γῆν τῆς Μακεδονικῆς Ἑλμιείας. Δικαίως λοιπὸν τὸ Μουσεῖον τοῦτο ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ὡς ἐν ἐκ τῶν πλέον συγχρόνων καὶ ἀρτίως ὀργανωμένων Μουσεῖων τοῦ εἴδους του εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, ὀφειλόμενον

εἰς τὴν πείσμονα καὶ εὐγενῆ προσπάθειαν ἀνθρώπων φιλομούσων καὶ φιλοπατρίδων με ἐμπνευστήν καὶ μοχλὸν ἓνα ἐπαρχιώτην Μακεδόνα διδάσκαλον.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΙΣΤΟΡΗΜΑ

Τρία χιλιόμετρα βορείως τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ν. Ὀλυνθος ὑπῆρχε κτῆμα (τσιφλίκιον), ὅπερ μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἀνήκεν εἰς τὸν Τοῦρκον Ἀλῆ-Ριζά-Γκένζι-Μεχμέτ καὶ ἐλέγετο «Μαριανά».

Αἱ ἐγκαταστάσεις αὐτοῦ τοῦ τσιφλικίου ἦσαν περὶ τὰ 200 μέτρα δυτικῶς τοῦ σωζομένου πύργου, κειμένη ἐπὶ ὠρειδοῦς λόφου μὲ περίοπτον θέαν.

Ἐντὸς τῆς οὐλῆς τῶν κτισμάτων τοῦ τσιφλικίου ἐσώζετο εἰς ἀρίστην κατάστασιν κτίσμα εἰδους βραχέος κωδωνοστασίου ἐμβαδοῦ 4×4, εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ὁποίου καὶ εἰς ὕψος 1 μέτρου ἦτο ἐντοιχισμένος διὰ πλίνθων σταυρός, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποίου διὰ πλίνθων ἐπίσης ἦσαν ἀναγεγραμμένα τὰ ἀρχικά Ι.Μ.Δ., δηλαδὴ Ἱερά Μονὴ Δοχειαρίου. Τοιαύτη ἐπιγραφὴ ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν του.

Δυστυχῶς ὁ σημερινὸς ἰδιοκτῆτης κατεκρήμνισε τὰ κτίρια ἰσοπεδῶσας ταῦτα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ὁ ἀνωτέρω τσιφλικούχος ἴσως διὰ νὰ ἀπολαύσῃ περισσότερας γαίας εἰς τὴν νέαν πατρίδα ἢ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ὁμόρους Πολυγυρινοὺς μεθ' ὧν εἶχε συνεχεῖς προστριβὰς ἐδήλωσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐποικισμοῦ καὶ κτήματα μὴ ἀνήκοντα εἰς αὐτόν, καὶ δὴ Πολυγυρινά.

Ὁ θανὼν ᾤδη πατήρ μου Ἀθανάσιος Παλαμῆδης, γνωρίζων τὴν ἀναφερθεῖσαν ἐπιγραφὴν τοῦ κτίσματος καὶ ὑποπευόμενος ὅτι τὸ κτῆμα τοῦτο ἀνῆκε ποτε εἰς τὴν Μονὴν Δοχειαρίου, ἔγραψε εἰς αὐτὴν καὶ ἐξήτησε πληροφορίας.

Ἡ Μονὴ ἀπέστειλεν ἀκριβὲς ἀντίγραφον τοῦ πωλητηρίου συμβολαίου τοῦ κτήματος τούτου, ὅπερ ἀνήκεν εἰς τὴν Μεγάλην Δομestικίσσαν Ἀνναν Καντακουζηνὴν τὴν Παλαιολογίναν, τὸ ὅποιον ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Δοχειαρίου κατὰ τὸ ἔτος ΤΩ-ΠΑΙΑ Ἰνδικτιῶνος μηνὸς Αὐγούστου, ἥτοι τὸν Αὐγούστον τοῦ ἔτους 1373, τὸ ἥμισυ μὲν ἀντὶ 600 βενετικῶν δουκῶν ὑπερπύρων, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἐδῶρσεν εἰς τὴν Μονὴν «χάριν τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων αὐθεντῶν καὶ γονέων τῆς» καὶ τῆς οἰκογενείας τῆς.

Τὸ κτῆμα τοῦτο πρὸ τοῦ 1373 κατέλαβον ἐπιδρομεῖς Σέρβοι, οἵτινες τὸ κατέστησαν ἐρημὸν τὴν παρακαθήμενῶν κατοίκων (κολλήγων) κα ἐν ὀλίγοις τὸ ἠφάνισαν.

Εἰς τὴν ἀγοραπωλησίαν συνέπραξαν ὁ σύζυγός τῆς Μέγας Δομestικος, τὰ τέκνα τῶν καὶ ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Δωρόθεος.

Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι διεσώθησαν τὰ τοπωνύμια μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὅπως ἡ Καλαμαριά καὶ τὰ Μαριανά.

Καλαμαριά ἢ Καλλιμαριά λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὅλη ἡ περιοχὴ δυτικῶς τοῦ Ὀλυνθίου ποταμοῦ καὶ νοτιῶς τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Βάβδου καὶ κατέληγεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τοῦ τείχους τῆς Θεσσαλονίκης, δι' ὃ κα ἡ ἀνατολικὴ πύλη ἐλέγετο πύλη τῆς Καλαμαριάς, ὃ δὲ μητροπολίτης Κασσανδρείας, «Ἐπίτιμος καὶ Ἐξαρχος Κόλπου Θερμαϊκοῦ», εἶχε τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας του, μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τῆς Θεσσαλονίκης ὑποχωρήσας κατόπιν διαφορῶν συμβιβασμῶν κατὰ καιροὺς μετὰ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ χωρίου Ν. Ραιδεστού.

Εἰς τὸ βυζαντινὸν τοῦτο συμβόλαιον ἀναφέρονται καὶ ὑδρομυλῶνες.

Τοιοῦτοι ὑδρομύλοι διεσώθησαν ἐν ἐνεργεῖᾳ τρεῖς, ἥτοι «Τουκμάνη μύλος», «Τσαοῦση μύλος» καὶ ὁ μύλος τῶν Μαριανῶν.